

גזירות הדת שלפני מרד חשמונאי

זאב ח. ארליך

מסגרת כרונולוגית

רקע לדברים שייאמרו להלן נביא את המסגרת הכרונולוגית הכוללת החל מחנוכת המקדש השני ועד לחורבנו (ע"פ המחקר ההיסטורי).

515 לפנה"ס – חנוכת המקדש השני תחת שלטון פרס^א

332–331 לפנה"ס – כיבוש ארץ ישראל על-ידי אלכסנדר מוקדון

323 לפנה"ס – מות אלכסנדר

323–285 לפנה"ס – מלחמות יורשי אלכסנדר

285–198 לפנה"ס – ארץ ישראל תחת בית תלמי

198–63 לפנה"ס – ארץ ישראל תחת בית סלווקוס

198–187 לפנה"ס – אנטיוכוס ה-3 'הגדול'

187–175 לפנה"ס – סלווקוס ה-4

175–164 לפנה"ס – אנטיוכוס ה-4 'אפיפנס'

167 לפנה"ס – פרוץ המרד החשמונאי

164 לפנה"ס – טיהור המקדש

70 לספה"נ – חורבן בית שני בידי הרומאים

הקדמה

מן המסגרת הכרונולוגית של האירועים עולה כי אנו עוסקים בזמן שבית המקדש השני היה קיים. אין מדובר כאן בחורבנו או בהקמתו מחדש של המקדש, אלא בגורמים לחילולו על ידי אנטיוכוס ה-4 'אפיפנס', דבר שהביא למרד חשמונאי ולטיהורו של המקדש.

א. הערת עורך (ע.א.): הכותב מציין את התיארוך המקובל במחקר ההסטורי, לפיו בית שני עמד 586 שנים, ולא כדברי חז"ל (בבלי, ע"ז ט ע"א, ועוד), שמנו לבית שני 420 שנה בלבד. ההבדל העיקרי בין שתי השיטות הוא ביחס לאורך התקופה הפרסית, האם נמשכה עשרות שנים ספורות או כמאתיים שנה, ואין למחלוקת זו זיקה לעניינו של המאמר, שעוסק בתקופה היוונית והחשמונאית. הקורא המעוניין להעמיק בנושא מופנה בזאת למאמרו של ד"ר חיים חפץ ב"מגדים" יד עמ' 78–147, והקדמתו של הרב יעקב מודן למאמר, שם עמ' 47–77.

סקירת האירועים עד להטלת גזירות-הדת על היהודים, ובעיקר, ניתוחם של אירועים אלו, עשויים להביא לשתי מסקנות הפוכות. ננסחן כשאלות: האם הגזירות הוטלו על היהודים ללא כל התגרות מצדם, ולאחר הגזירות פרץ מרד חשמונאי, או שמא להיפך, מרידות של היהודים בשלטון הסלווקים הם שהובילו להטלתם של הגזירות. הרקע והסיבה לפרוץ מרד חשמונאי, חילול המקדש וטיהורו, הם העומדים בבסיסו של דיון זה.

מאלכסנדר מוקדון עד אנטיוכוס ה-3

במהלך קיץ 332 לפנה"ס וחורף 331 לפנה"ס כובש אלכסנדר מוקדון את ארץ ישראל. בכך מתחילה תקופת 'מלכות יון' בפי חז"ל, או 'התקופה ההלניסטית' בארץ ישראל. תשע שנים בלבד לאחר מכן, ביוני 323 לפנה"ס מת אלכסנדר מוקדון בן פחות מ-33 שנה.

האימפריה של אלכסנדר, המחולקת בין 23 מחוזות (סטרפיות), נכנסה למערבולת של מלחמות ירושה שאין כאן המקום לפרטן. כמעט כל מי שיד ורגל לו בשלטון היה מעורב במלחמות אלו, החל מהעוצר הרשמי באסיה - פרדיקס, דרך העוצר במוקדון ויוון - אנטיגונוס, עבור למושל בבל ואחר כך סוריה - סלווקוס, ועד לתלמי-פטלומאיס במצרים. כבר בעת מסע הלווייה של אלכסנדר מדמשק דרך ארץ ישראל עד לקבורתו באלכסנדריה של מצרים, מנסה תלמי ה-1 להשתלט על ארץ ישראל. נסיונות אלו יתמידו במשך כל המאה ה-3 לפנה"ס. למעשה תהיה ארץ ישראל תחת שלטון בית תלמי, שבירתו במצרים, עד לכיבושה ע"י אנטיוכוס ה-3 במהלך השנים 201-198 לפנה"ס. כאן, אולי המקום לציין, כי אנטיוכוס ה-3, היה דור חמישי למלך הסלווקי הראשון סלווקוס ניקטור, שעם עלייתו לשלטון בסתיו 311 לפנה"ס מתחיל המניין לשנות מלכותו, כנהוג אצל כל מלך. משום מה - ונאמרו בענין זה כמה רעיונות - זכה דווקא סלווקוס ה-1, שמניין מלכותו יימשך אצל היהודים מעבר לשנות מלכותו שלו. מניין שנים זה, מ-311 לפנה"ס, נקרא בפי המקורות היהודיים 'מניין שטרות', והוא נשתמר במשך למעלה מאלפיים שנה(!), ונהוג עד היום אצל יוצאי תימן (שנה זו שבה נכתבים הדברים, התשס"ד לבריאת העולם, היא שנת ג'שט"ו למניין שטרות). מניין השנים בספרי חשמונאים הוא, כמובן, מניין זה.

ימי אנטיוכוס ה-3 'הגדול'

כיבושה של ארץ ישראל בכלל וירושלים בפרט על ידי אנטיוכוס ה-3, הסתיים לאחר מצור ארוך וכבד על ירושלים. התמעטות האוכלוסיה היהודית בה, כשתומכי בית תלמי עוזבים את העיר ונמלטים למצרים, וכן חורבן פיזי של חלקים מן העיר, חייבו בנייה מחודשת, וכמובן, הגדרת זכויות. אנטיוכוס ה-3 איפשר ליהודי ירושלים בפרט וארץ ישראל בכלל להמשיך ולשמור את 'חוקי האבות', כלומר, עבודת המקדש והיהדות מחוץ למקדש, שיקום העיר ועוד. אפשר לסכם תעודת זכויות זו כהמשך המצב הקיים לפני כן, בצירוף הטבות משמעותיות.

הכהן הגדול ומועצת הזקנים ('גרוסיה') שלידו קיבלו פטור ממסים לתקופה מוגדרת, ופטור אחר ניתן לכלל תושבי ירושלים, דבר שהביא לקימומה של ירושלים מעפרה. גם בתחומים נוספים הוסיף אנטיוכוס וקבל על עצמו מימון הקרבת קרבנות למקדש, אספקת עצים אף מחוץ ליהודה, וכמובן, שיקום פיזי של חלקי העיר השונים. מעל לכול היווה האשרור של 'חוקי האבות' מסמך היסוד לחיי היהודים בארץ ישראל – בסיס לאוטונומיה הדתית-תרבותית של היהדות בארץ.

בתעודה נוספת מאשר אנטיוכוס את קדושת המקדש וטהרתו על ידי איסור על נכרים להיכנס לתחומים מסויימים בו, וכן על איסור סחר בבשר טרף בתחומי העיר. יתר על כן, הקנס המוטל על העובר על הוראות אלו, יימסר לכהנים ולא לקופת הממלכה.

הטבות אלו, בצירוף שיקומה של העיר, מהוות המשך לקו שהיה נהוג עוד מימיו של כורש מלך פרס, דרך ימי יורשיו (מלבד תקופה קצרה), עבור לתקופה ההלניסטית ושלטון בית תלמי, ועד לימי בית סלווקוס שלפני אנטיוכוס ה-3.

מאנטיוכוס ה-3 אל אנטיוכוס ה-4

עם מותו של אנטיוכוס ה-3 עולה על כסא המלוכה בנו סלווקוס הרביעי (187-175 לפנה"ס). מלך זה נמנע מעימות עם רומא ואף עם התלמיים במצרים.

בתקופה זו מוכר לנו הסכסוך הפנים-יהודי במשפחת הכהן הגדול, שהדים לו במסגרת פעילות מעניינת של 'בית טוביה'. משפחה זו, מהמיוחסות שבירושלים, עברה אל מזרח הירדן ובניה ניהלו שם מדיניות עצמאית למחצה. ידועים בעיקר יוסף בן טוביה והורקנוס בנו. קשריהם עם בית הכהן הגדול חוניו, ועם בני משמר הכהנים בלגה, היוו מקור לסכסוכים ועימותים פנים יהודיים, שבהמשכם הביאו לעימות עם השלטון. יודגש בעיקר הקשר עם שמעון, מבני בלגה, וניסיונו להשיג כספים רבים במסגרת תפקידי האגורנומיה – ניהול שווקי ירושלים. שמעון זה ערב בענייני הכספים של העיר את השלטון הסלווקי בכך שהדגיש בפני השלטון את עובדת הימצאותו של כסף רב באוצר המקדש. אמנם, נסיון בזיזת המקדש על ידי השלטון הסלווקי לא עלה יפה, אך היה כאן פתח ראשון לחדירה זרה אל המקדש היהודי בירושלים.

ואכן, המצוקה הכספית בה היה שרוי השלטון הסלווקי לכל אורך שלטונו, הביאה נסיונות חוזרים ונשנים לשדידת הכסף במקדשים השונים, ולא דווקא במקדש ה' בירושלים. האם היה בכך נסיון פגיעה דתי, או שמא רק כלכלי? על כך חלוקות הדעות, ומכאן הסברים שונים לסיבות למרד חשמונאי.

אנטיוכוס ה-4 'אפינס' והיהודים

אנטיוכוס, אחיו של סלווקוס המת, שב מרומא ומאתונה והופך למלך הסלווקי באנטיוכיה. על אישיותו ניתן לומר שידע לרכוש אוהבים בקרב גורמי השלטון השונים

בממלכה, וכן ידע להפיץ את התרבות ההלנית ברחבי ממלכתו. בערים שונות, רבות מבעבר, הוגדרו חלק מן התושבים כ'אנטיוכיים', כלומר, בעלי זכויות ב'פוליס' היוונית, דבר שנמנע מחלק אחר באוכלוסייה שלא הסכים לקבל על עצמו תרבות זו. הגדרת עיר כ'פוליס' גררה, בנוסף לזכויות אזרחיות ל'אזרחים' שבה ולא לאחרים, גם הקמת מוסדות ומבנים שבהם יכלו להשתמש רק בעלי זכויות אלו. כך גם בירושלים שהוגדרה כ'פוליס' אנטיוכית בירושלים' הוקם גימנסיון שעיקרו אימונים גופניים, משחקים ותחרויות, חלקם בעירום, דבר שהביא למשיכת ערלתם של רבים מצעירי ירושלים היהודים שחפצו להשתלב בתרבות זו. הקמתו של הגימנסיון דווקא בהר הבית (או סמוך לו) לא תרמה, בלשון המעטה, להורדת המתח בין האוכלוסייה היהודית לבין השלטון הסלווקי-הלניסטי ונציגיו. כאן המקום לציין כי האוכלוסייה היהודית נחלקה לשתי קבוצות עיקריות, ולרוב הדומם שביניהן:

מחד גיסא, נצבו שלומי אמוני ישראל שלא ראו בעין יפה כל סטייה ממנהג-ישראל ודתו, ונשארו נאמנים לאלהי ישראל. מאידך גיסא, התקרבו חלק מיהודי העיר (ואף מיהודה כולה, אם כי בכפרים היה זה מיעוט) לפעילויות תרבותיות אזרחיות אלו מבלי לייחס להן כוונה דתית. בין שתי קבוצות אלו ניצב, כרגיל, הרוב הדומם, שנטה לעתים לכאן ולעתים לכאן. ניתן להבין כי בין חברי הקבוצה השניה היו בעלי השררה והשלטון היהודי שהיו בקשר עם השלטון היווני - קשר שלטוני-ממוני-מסחרי שהביא בעקבותיו גם לקשר תרבותי. ברור הוא שבין אלו ניצבו גם חלק מבני הכהונה הגדולה בירושלים, שמטבע הדברים היו מקורבים לשלטון ובאו אתו במגע.

יתר על כן, לראשונה בתולדות ישראל נתמנה כהן לתפקיד הכהן הגדול עוד בחיי הכהן הגדול הקודם. היה זה ישוע-יסון שקנה את הכהונה הגדולה בכסף מאת השלטון. אמנם ישוע-יסון היה אחיו של הכהן הגדול חוניו, כהן בן כהנים ממשפחת הכהן הגדול, אך לא בנו ויורשו אלא אחי-דוחקו.

יצוין כי מסגרת הפעילות בגימנסיון היתה ב'חסות האלים' והמשתתפים בפעילויות היו חשופים להשפעות אלו. גם משלחת ששלח יסון הכהן הגדול לצפות במשחקים בצור נדרשה לשלם סכום כסף לקרבנות לאלים. הם נרתעו ומסרו את הכסף לשם ייצור ספינות מלחמה. סיפור זה ממחיש את הקשר ההדוק בין משחקים ספורטיביים בלבד לבין הרקע התרבותי-דתי שלהם.

ובחזרה לעניין קניית הכהונה הגדולה. ברגע שנפגם העיקרון של כהן גדול שיוורש את אביו לאחר פטירתו, וכן בעירובו של השלטון הזר, נפרצו גבולותיו לחלוטין. אם היה זה יסון שקנה לראשונה את תפקיד הכהן הגדול, הרי שמקץ שלוש שנים בא הקץ על יסון בתפקידו, ומי ששילם יותר לשלטון, מנלאוס (אחיו של שמעון מבני בלגה דלעיל) זכה בתפקיד. גם כאן, לכשהתקשה מנלאוס לעמוד בהתחייבויותיו הכספיות לשלטון שמינה אותו, שלח את ליסיכמוס לשדוד את כספי המקדש בירושלים, ואת כלי הקודש. היתה זו עילה מספקת למהומות קטלניות בירושלים, ואולי אפשר להגדירן כמרידה ראשונה בנציגיו (היהודים), של השלטון הסלווקי. גם המשלחת שכללה שלושה מראשי הגרוסיה (מועצת הזקנים שליד הכהן הגדול) שנשלחה לבירור העניין ולהרגעת הרוחות, הוצאה להורג!

בתוך כך עסוק היה אנטיוכוס ה-4 בניסיון להחזיר לידיו את השליטה במצרים. התערבותה של רומא הביאה לשובו ממצרים ללא הישג ממש. לפני כן הספיק אנטיוכוס לשדוד את כלי המקדש, כפי שנהג במקדשים נוספים, כמצוין לעיל, בשל מחסור בתקציב. גם השמועות על מותו של אנטיוכוס, בנוסף לכשלונו במצרים הביא למרידה נוספת בניציגיו שביהודה, והפעם בראשותו של הכהן הגדול המודח, יסון. דיכוייה של מרידה זו, כמרידות במקומות נוספים שפרצו באותה עת, הביאה למעשה לכיבושה מחדש של ירושלים על ידי אנטיוכוס ולהצבת חיל מצב סלווקי חזק בעיר. גם גורמי שלטון סלווקים, הוכנסו לירושלים. אף על פי כן עדיין משמש המקדש בירושלים, כמקדש לאלוהי ישראל, מקדש יחיד ללא מקדשים לעבודה זרה, בירושלים.

בנקודה זו הטיל אנטיוכוס את גזירות הדת: "ללכת אחרי חוקים זרים לארץ, ולמנוע עולות ונסך מן המקדש ולחלל שבתות וחגים... ולבנות בימות ומקדשים ופסילים ולהקריב חזירים ובהמות טמאות ולהניח את בניהם בלתי נימולים ולשקץ את נפשותיהם בכל טמא ופיגול, וכך לשכוח את התורה ולהמיר את כל חוקיה" (חשמונאים-א א 41-49).

וכאן ישאל השואל, מה מביא את אנטיוכוס להטיל גזרות גורפות על דת ישראל? מדוע לא הסתפק בשוד כספי המקדש, בהטלת מסים, בהכנעת מורדים, בהטלת גזרות כלכליות, חברתיות וכיו"ב? מדוע גזרות דת ובעוצמה שכזו?

דעה א: גזרות הדת – כנגד הרקע הדתי שבבסיס האירועים

שנות פעילותו של אנטיוכוס ביהודה מראשית ימי מלכותו ועד לאחר המרידה של שנת 168 לפנה"ס הבהירו לו שעוצמת התנגדותם של תושבי יהודה למדיניותו ולשינויים שהכניס בארץ קיבלה את השראתה מכוחה של דתם המיוחדת. לא הלהט להפוך את המוני האיכרים היהודים ל'הלנים' הנחה את אנטיוכוס בגזירותיו, אלא הרצון לעקור את התנגדותם משורש על ידי הכחדת הדת היהודית והמגמה להבטיח את שלטונו ללא הפרעה ולייצב את ההסדרים שקבע ביהודה עם ייסוד החקרא.

כך מפרש פרופ' מנחם שטרן הי"ד את הטלת גזרות הדת על ידי אנטיוכוס. לסיכום זה קודם ניתוח מעמיק, הבוחן את העובדה שרק כלפי היהודים הטיל אנטיוכוס גזרות כאלו למרות שההלניסטיות כדת פוליטיאיסטית, כלומר, מרובת אלים, יכולה היתה לסבול אל נוסף בקרבה. גם הימנעות מאכילת חזיר מצוייה אצל עמים אחרים, ועליהם לא הוטלו גזרות כאלו. כך גם במילה. רק אצל היהודים הפכו שני עניינים אלו למבחן הנאמנות לשלטון. יתרה מזו, גזרות אלו אינן מוטלות כדי למנוע חדירה של תרבות זרה אל תוך השטח ההלני, אלא מוטלות על עם בתוך שטח שבו הותר לו לקיים את 'חוקי אבותיו' מטעם אותו שלטון הלניסטי.

1. מנחם שטרן, 'אנטיוכוס אפיפנס וגזרות הדת', בתוך: מנחם שטרן (עורך) ההיסטוריה של ארץ ישראל, התקופה ההלניסטית ומדינת החשמונאים, כתר, ירושלים, 1981, עמ' 141-165.

מסקנתו של שטרן נובעת מניתוח האירועים, המראים שאין אלו אירועים מקומיים של מרד נגד יסון או נגד מנלאוס, אלא של התנגדות עקרונית שורשית של היהודים מכוחה של דתם המיוחדת. על מנת לעקור תופעות אלו מן השורש, יש – לדעתו של אנטיוכוס על פי שטרן – לעקור את דתם מן השורש.

דעה ב: גזירות הדת – כנגד ההתקוממות הדתית

...מרד היהודים שקדם לגזירות... שדבר רב משמעות נפל בירושלים: מרד העם ביאסון וביטול שלטון המתיונים בעיר. אנטיוכיה בירושלים נתערערה והעם עמד לחזור למשטרו המסורתי... לא המרד בא כתשובה לגזרות אלא הגזרות באו כתשובה למרד. רק מתוך ראייה זו אנו יכולים להבין את גזרות אנטיוכוס... את המפתח להבנת המאורעות של כל התקופה עלינו לבקש לא במחלוקת זו במשפחת האצולה, ולא בהתנגשות אינטרסים שבין האצולה לעם... פולחני סוריה השתלטו על הר-הבית מפני שהיישוב של הפוליס 'אנטיוכיה בירושלים' נשתנה והיה עתה סורי בחלקו הגדול... מעשי אפולוניוס הביאו למרד ונוהג פולחני סוריה על הר הבית גיוון מרד זה בגוון דתי... מרד היהודים, אשר מראשיתו פרץ כהתנגדות טבעית למעשי אפולוניוס, לבש במשך שנת 167/8 צורה של תנועה דתית... תורת משה היתה עכשיו לסיסמא בפי העם, כשם שתרבות יוון היתה סיסמא בפי האריסטוקרטיה... יש להסיק שמרד עממי גדול פרץ עוד לפני גזירות אנטיוכוס ושמהיגיו של העם המורד היו החסידים...

זהו בסיס מסקנתו של פרופ' אביגדור צ'ריקובר² הטוען שאת גזרותיו של אנטיוכוס יש לראות כפועל יוצא של ההתנגדות הדתית, והדתית דווקא, של היהודים כנגד מעשים שמשמעותם דתית. כלומר, פעולותיהם של יסון ואחריו מנלאוס, של הליודורוס ושל אפולוניוס, כל אלו יהודים מתיוונים או שלוחי היוונים-סורים או היהודים של השלטון מבצעים פעולות שתכליתם דתית: הפיכת ירושלים ל'פוליס' גוררת מיד את תושביה להיות 'אנטיוכיים' וממילא השתתפותם בפעילות הפוליס כרוכה בהשתתפות בפעילות זו או אחרת הקשורה באלילים שאינם אלהי ישראל.

גימנסיון בהר הבית אינו מוסד הסמוך למקדש בלבד, אלא מהווה אלטרנטיבה מובהקת, ויש לומר אף מושכת בוודאי את הנוער, יותר מן המקדש. הכהנים הגדולים המתיוונים, הקונים את משרתם בכסף מיד השלטון הזר, בניגוד למנהג שהיה קיים עד זמן קצר לפני כן, מהווים בסיס ותשתית להפיכת ירושלים ויהודה, מעיר ומדינה יהודית לעיר ומדינה הלניסטית-אלילית. ההתקוממות העממית נגד אירועים אלו, מובלת בידי ה'חסידים' אשר מצוות התורה היו להם 'קודש קדשים' והיא, על פי צ'ריקובר, התקוממות דתית ביסודה. בשונה משטרן, אין זו התקוממות מקומית שדת ישראל עומדת מאחוריה, אלא זוהי התקוממות דתית. והתקוממות דתית, יש – לדעתו של אנטיוכוס על פי צ'ריקובר – לדכא על ידי גזרות נגד אותה הדת.

2. אביגדור צ'ריקובר, 'היהודים והיוונים בתקופה ההלניסטית', דביר, ירושלים-ת"א, 1982, עמ' 150-164.

סוף דבר

בין אם נאמר כשטרן, שהתנגדות היהודים למדיניות רק קיבלה את השראתה מדתם המיוחדת, ובין אם נאמר כצ'ריקובר, שהתקוממותם נגד אנטיוכוס דתית היתה בבסיסה, בין כך ובין כך, את האשמה יש להטיל על היהודים עושי דברו של אנטיוכוס. קוני הכהונה הגדולה מן השליטי הזר, בחריגה גסה ממנהג ישראל, מתוך אידיאולוגיה זו או אחרת או מתוך תאוות כבוד וממון, הביאו, בין מדעת ובין שלא מדעת, על עצמם ועל עמם את הגזרות האיומות, את חילול המקדש, ובעקבות זאת, את מקדשי השם בחייהם ובמותם, את העימות הגדול בין יהודה הקטנה לממלכה הסלווקית האדירה.

סיבב הבורא, שהמנהיגות שקמה למרד עממי זה לאחר מכן, לא מנהיגות 'החסידיים' אלא מנהיגות בית חשמונאי, מתתיהו ובניו, הביאה לטיהור המקדש, להחזרת 'חוקי האבות', ולאחר זמן גם למדינה עצמאית.

וידוע הוא כמו כן מה שקרה לישראל במלכות
יוון הרשעה מגזרות קשות ורעות, ומכללם היה
שלא יסגור אדם את פתח ביתו, כדי שלא יתייחד
להתעסק בשום מצווה [מקור הדברים בימגילת
אנטיוכוס]. עם כל זה, לא קראום חכמינו זיכרונם
לברכה לא 'גויים' ולא 'רשעים', אלא צדיקים
גמורים, והתחננו בעדם, והוסיפו בימי חנוכה
'על הנסים', עד 'ורשעים ביד צדיקים'.

(רמב"ם, 'אגרת השמר', מהדורת רמב"ם לעם,
ירושלים תשל"ד, עמ' מג)

וישב אנטיוכוס אחרי הכותו את מצרים בשנת מאה וארבעים ושלש ויעל על ישראל ועל ירושלים בעם כבוד. ויבוא אל המקדש בגאווה ויקח את מזבח הזהב ואת מגורת המאור ואת כל כליה, ואת שולחן המערכת ואת הקשוות ואת המזרקות ואת כפות הזהב ואת הפרוכת ואת העטרות ואת עדי זהב אשר לפני ההיכל ויפצל הכל... ובקחתו הכל שב לארצו ויעש הרג רב וידבר בגאות רבה. ויהי אבל גדול בישראל בכל מקומותיהם.

מקץ שנתיים ימים שלח המלך את שר המוסים לערי יהודה ויבא ירושלימה בחיל כבוד. וידבר אליהם דברי שלום במרמה ויאמינו לו, ויפול על העיר פתאום ויך בה מכה רבה ויאבד עם רב מישראל...

ויכתוב המלך אל כל מלכותו להיות כולם לעם אחד. ולעזוב כל איש את חוקותיו ויקבלו כל העמים כדבר המלך. ורבים מישראל רצו בעבודתו ויזבחו לאילילים ויחללו את השבת. וישלח המלך ספרים ביד מלאכים לירושלים ולערי יהודה ללכת אחרי חוקים נכרים לארץ. ולמנוע עולות וזבח ונסך מן המקדש ולחלל שבתות וחגים... לשכוח את התורה ולהחליף כל החוקים. ואשר לא יעשה כדבר המלך ימות...

ובחמשה עשר יום בכסלו בחמש וארבעים ומאה שנה בנו שיקוץ משומם... וספרי התורה אשר מצאו שרפו באש בקרעם, ובכל אשר ימצא בידי איש ספר ברית וכל אשר יחפוץ בתורה דת-המלך להמיתו... ואת הנשים אשר מלו את בנייהן המיתו על פי הפקודה. ויתלו את העוללים בצואריהן ואת בני בתייהן ואת המלים אותם (המיתו). ורבים בישראל היו אמיצים ויתחזקו לבלתי אכול טמא. ויבחרו למות... לבלתי חלל ברית-קדש וימותו. ויהי קצף גדול על ישראל מאד.

(חשמונאים-א א, בתרגומו של א' כהנא)